

УДК: 370.1: 54(075.2)

СТРУКТУРА ДОСЛІДНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ: КОМПОНЕНТИ ТА ПОЕЛЕМЕНТНИЙ СКЛАД

Ю. Кістін,
М. Сидорович

Херсонський державний університет, вул. 40 років Жовтня, 27, Херсон, 73000, Україна

Тенденції розвитку суспільства потребують нових системно-організуючих підходів до підготовки висококваліфікованого спеціаліста, зокрема, майбутнього біолога. Вказане може бути реалізоване за рахунок удосконалення змісту професійної підготовки фахівця, який вільно саморозвивається та самореалізується, здатний до гнучкої зміни способів і форм життєдіяльності на основі комунікації професійної освіти і принципу соціальної відповідальності. Саме ці якості розвиваються під час залучення студентів до дослідної діяльності (ДД), яка спричинює формування дослідних умінь (ДУ). Аналіз наукової літератури [1; 3; 4; 5; 9; 12] засвідчив, що під поняттям «дослідницькі вміння» науковці розуміють різні психологічні явища. Проте більшість з них схиляється до думки, що дослідні вміння – це складні комплексні вміння, що охоплюють систему знань, навичок та елементарних умінь і несуть елементи творчості. Розробляючи валідні критерії сформованості ДУ майбутніх фахівців, виникає необхідність знань про їх структуру та поелементний склад її компонентів. Тому **метою** даної публікації є аналіз стану розроблення в теорії проблеми структури ДУ студентів вишів у дисертаційних дослідженнях для подальшого добору параметрів щодо виміру сформованості складових цієї структури.

Аналіз цих праць щодо проблеми формування ДУ загалом засвідчив полісемію її понятійного апарату, яка стосується і поняття «структура ДУ студентів». Так В. Литовченко [9] на підставі того, що ДУ є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок особистості, її поглядів і переконань, які визначають функціональну готовність студентів (майбутніх вчителів) до творчого пошукового вирішення пізнавальних завдань, виокремлює в ДУ такі компоненти: *мотиваційний, змістовий, операційний і емоційний*. О.В. Рогозіна [14], конкретизуючи зміст ДД майбутніх фахівців трудового навчання, визначила структуру дослідних умінь студентів, що складається з *мотиваційного* та *змістово-процесуального* компонентів. Група авторів під поняттям «структура ДУ» розуміла різновиди (групи) вмінь [1; 2; 5]. Отже, інформація про структуру ДУ студентів, по-перше, нечисельна, по-друге, неоднозначна, що свідчить про недостатній рівень розроблення цієї проблеми в теорії.

Керуючись тим, що старшокласники і студенти перших курсів вишів входять до однієї вікової групи молоді [6; 7; 13], у дослідженні вважали, що вони мають подібну структуру ДУ. Тому далі для розроблення структури ДУ студентів здійснили аналіз праць з проблеми формування структури ДУ старшокласників. Зокрема, проведений аналіз з [8; 10; 11; 12; 15; 17; 18]

вказаної проблеми засвідчив певний рівень її розроблення. Результати цього аналізу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати порівняльного аналізу компонентів дослідних умінь старшокласників

№№	Склад структури ДУ	Автор	№№	Склад структури ДУ	Автор
1.	1. Операційний; 2. тактичний; 3. стратегічний	[8]	5.	1. Мотиваційний; 2. змістовий; 3. операційний	[15]
2.	1. Мотиваційний; 2. когнітивний; 3. процесуальний; 4. рефлексивний	[10]	6.	1. Мотиваційно-особистісний; 2. комунікативний; 3. методолого-рефлексивний	[17]
3.	1. Емоційно-мотиваційний; 2. когнітивний; 3. діяльнісний	[11]	7.	1. Мотиваційний; 2. когнітивний; 3. операційний; 4. рефлексивний	[18]
4.	1. Інтелектуальний; 2. практичний; 3. самоорганізація; 4. самоконтроль	[12]			

Виходячи з літературної інформації про компоненти структури ДУ школярів і студентів у дослідженні вважали, що вона має чотири *компоненти*: мотиваційний, когнітивний (змістовий), процесуальний (операційний, практичний) і рефлексивний. Результати подальшого опрацювання досліджень стосовно поелементного складу компонентів наведений в таблиці 2.

Таблиця 2

Поелементний склад компонентів дослідних умінь старшокласників і студентів різних авторів

Компоненти ДУ			
Мотиваційний	Когнітивний (змістовий)	Операційний (процесуальний, практичний)	Рефлексивний
1. Потреба в оволодінні інформацією (знаннями) і способами її отримання; 2. потреба в реалізації творчих можливостей; 3. потреба в досягненні успіху в майбутній професійній діяльності 4. стійкий, глибокий інтерес до професійної діяльності, бажання реалізувати в ній свої можливості [10]. Пізнавальний інтерес [15]. Потреба у виконанні дослідної діяльності	1. Знання про досліджувану область; 2. знання про можливі способи пошуку, обробки і використання інформації; 3. знання студентів про можливі шляхи вирішення досліджуваної проблеми; 4. знання студентів про методи в предметній області [10]. 1. Оволодіння сумою знань про дослідні вміння; 2. наявність знань, їх	1. Уміння користуватися каталогами, довідково-бібліографічною літературою, вміння конспектувати, виділяти головне, писати тези; 2. уміння використовувати емпіричні методи наукового дослідження (спостереження, анкетування, бесіда, тестування, експеримент); 3. уміння статистичної обробки даних [8] 1. Уміння працювати (пошук і збір потрібної інформації, її оцінка по ступеню важливості для дослідження; використання і оперування знайденої інформації); 2. логічні вміння (спостереження, аналіз, порівняння, синтез, аналогія, класифікація, дедукція, індукція, узагальнення, абстрагування, моделювання, конкретизація,	1. Усвідомлення себе як суб'єкта науково-дослідної діяльності; 2. усвідомлення учнем цілі, задач і передбачуваного результату; 3. оцінка готовності до виконання наукового дослідження; 4. оцінка результату своєї науково-дослідної діяльності [10]. Досвід дослідної діяльності й оцінка власних власних дій, в результаті чого формуються нові потреби у відповідних видах діяльності [18]. 1. Усвідомлення себе як суб'єкта науково-дослідної діяльності; 2. усвідомлення цілі, задач і передбачуваних результатів науково-дослідної діяльності; 3. оцінка готовності до

<p>[18].</p> <p>1. Потреба в оволодінні інформацією (знаннями) і способами її отримання;</p> <p>2. потреба в реалізації творчих здібностей;</p> <p>3. потреба в саморозвитку, самовдосконаленні та самостійності [16].</p> <p>1. Ціннісні орієнтації;</p> <p>2. емоційне відношення до пізнавальної та ДД;</p> <p>3. пошукова та пізнавальна активність;</p> <p>4. самостійність в процесі дослідження [17].</p>	<p>усвідомленість, повноту, системність, конкретність, міцність і стійкість [11].</p> <p>Система дослідних знань [15].</p> <p>Знання про об'єкт дослідження і алгоритм відповідного вміння [18].</p> <p>1. Знання про об'єкт дослідження;</p> <p>2. знання про можливі шляхи пошуку, обробки і використання інформації;</p> <p>3. знання про можливі шляхи творчого рішення проблеми дослідження [17].</p>	<p>метод висунення гіпотез);</p> <p>3. уміння творчо вирішувати проблеми дослідження;</p> <p>4. уміння знаходити декілька шляхів вирішення проблеми і оптимальний шлях для її вирішення [10].</p> <p>1. Використання навчальної, довідкової та додаткової літератури, добір приладів і матеріалів для експерименту, вимір величин у процесі експерименту, оформлення експерименту, оформлення результатів дослідження у вигляді таблиць, графіків, діаграм [12].</p> <p>Система вмінь і навиків [15].</p> <p>Здатність здійснювати відповідну систему дій [18].</p> <p>1. Уміння працювати з інформацією;</p> <p>2. логічні вміння (спостереження, порівняння, аналіз, синтез, аналогія, класифікація, дедукція, індукція, узагальнення, абстрагування, модулювання, конкретизація, метод висунення гіпотез тощо);</p> <p>3. уміння творчо вирішувати проблеми дослідження;</p> <p>4. уміння правильно оформлювати результати дослідження [16].</p>	<p>виконання ДД;</p> <p>4. усвідомлення відповідальності за пророблену ДД [16].</p> <p>Методолого-рефлексивний</p> <p>1. Встановлення цілей і задач дослідження на певних його етапах;</p> <p>2. освоєння основних методів і технологій дослідження; вміння бачити проблему, висувати гіпотезу, класифікувати, спостерігати, вміння структурувати матеріал, пояснювати;</p> <p>3. робити висновки по виконаному дослідженню;</p> <p>4. рефлексивні вміння;</p> <p>5. уміння контролювати науковий пошук, оцінювати результати наукової діяльності [17].</p>
--	--	---	---

Зміст таблиці 2 свідчить про відсутність єдиної точки зору щодо по елементного складу компонентів структури ДУ. Наведений фактичний матеріал потребує подальшого аналізу з позиції розроблення критеріїв і параметрів виміру сформованості цих компонентів. Вказане і становить мету подальшої дослідної роботи.

Література:

1. Андреев В.И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности. – М.: Высшая школа. – 1981. – 240с.
2. Балашова С.П. Формування дослідницьких умінь у студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення природознавчих дисциплін: автореф. дис. канд.пед.наук.: 13.00.04. – Х., 2000. 20 ст.
3. Брызгалова С.И. Формирование в вузе готовности учителя к педагогическому исследованию: теория и практика: Монография. – Калининград. – 2004. – 245 с.
4. Загвязинский В.И. Исследовательская деятельность педагога: Учебное пособие для студ.высш.пед.учеб.заведений. – 2-е изд.,испр. – 2008. – С. 287
5. Зимняя И.А., Шашенкова Е.А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности. – Ижевск: ИЦПКПС. – 2001. – С. 98
6. Кон И.С. Психология ранней юности. – М.: Просвещение. – 1989. – 255 с.
7. Кон И.С. Психология старшеклассника. – М. Просвещение. – 1989. – 192 с.
8. Кожухова М.Ю. Формирование исследовательских умений старшеклассников в научном обществе учащихся: автореф. на соиск. научной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01. – Оренбург, 2004. – 17 с.
9. Литовченко В.Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР: автореф. дис. канд. пед. наук.: 13.00.01. – Минск. – 1990. – 197с.
10. Мильков Д.В., Егорова Л.Е. Уточнение структуры учебно-исследовательских умений учащихся старших классов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.scienceforum.ru/2013/pdf/4905.pdf>
11. Мухамадиярова Г.Ф. Формирование исследовательских умений старшеклассников сельской школы в учебной деятельности : Дис. на соиск. научной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01. – Йошкар-Ола, 2010. — 195 с.
12. Недодатко Н.Г. Формування творчої особистості гімназиста у пошуково-дослідницькій діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.п.н.: спец. 13.00.09. – Х., 2000. – 19 с.
13. Психологический словарь / Под. ред.. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. – М.: Педагогика-Пресс. – 1996. – С. 123
14. Рогозіна О.В. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. - К., 2007. - 14 с.
15. Скворцов П.М. Развитие исследовательских умений у учащихся 7–8 классов во внеклассной работе по биологии в полевых условиях: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. - М., 1999. - 19 с.
16. Федотова Н.А. Развитие учебно–исследовательских умений старшеклассников [Электронный ресурс]. – Режим доступа:http://www.bsu.ru/content/hec/golavskaya/module3/3_5.html – Загл. с экрана.
17. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. – С. 58-64.
18. Ягенська Г.В. Формування дослідницьких умінь у процесі вивчення біології в основній школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. – Тернопіль., 2011. - 22 с.